

EDITORIAL

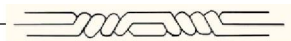
*„În mâinile Tale îmi voi da duhul meu,
Doamne...” (Ps. 30, 5) – înțelesul pascal al morții*

Mihail K. QARAMAH*

Viața creștinului nu poate începe decât prin participarea la taina pascală a morții și învierii lui Hristos, aceasta realizându-se prin Botez, prin care murim față de păcat și ne însușim viața cea nouă în Hristos. Colimvitra baptismală este atât mormânt – al omului vechi –, cât și pânțec al renașterii noastre „din apă și din Duh”. Din clipa Botezului, întreaga noastră viață poate fi socotită o permanentă moarte față de păcatul pe care am făgăduit a-l părăsi și o neîncetată împreună-lucrare cu harul ce ne-a fost hărăzit pentru înnoirea vieții noastre. Înțelesul pascal al Botezului, ca moarte și înviere în Hristos, era, poate, mult mai evident în primul mileniu al Creștinismului, când printre zilele însemnate dedicate săvârșirii Botezului catehumenilor era și Sâmbăta Mare, sâmbăta în care Hristos S-a odihnit trupește în mormânt și a coborât cu sufletul în iad pentru a-i slobozi pe cei ferecați. Astfel, nu întâmplător, Sfântul Ioan Damaschinul, în Canonul închinat Duminicii Paștelui,

---

* Doctorand, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia.

însușindu-și glasul neofiților, zice: „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase, astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce Te-ai sculat; răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Însuși împreună mă și slăvește, Mântuitorule, întru Împărăția Ta”.

Taina pascala a morții și învierii noastre în Hristos este o realitate trăită și învederată apoi în Euharistie, prin care ne aducem pe noi înșine jertfă lui Dumnezeu, lepădând cele ale lumii, și ne împărtășim de Jerfa cea mare a Trupului și Sângelui lui Hristos, Cel Răstignit și Înviat, prin Care ne omorâm patimile și dobândim viața cea veșnică. De asemenea, în Euharistie, unindu-ne cu Hristos, devenim cu toții un Trup al Său, vii și adormiți împreună, în chip eshatologic pregustând ziua de apoi, când vom sta laolaltă înaintea Tronului slavei. La fiecare Dumnezeiască Liturghie suntem chemați să facem aducere aminte de moartea jertfelnică și de învierea lui Hristos și să participăm la ele. Pomenind și vestind moartea Domnului, după a Sa poruncă, anticipăm în același timp darul ultim și desăvârșit pe care Dumnezeu îl face omului: viața veșnică trăită cu Sfânta Treime.

Dacă pentru un creștin întreaga sa petrecere pământească este o participare la moartea și învierea lui Hristos, momentul morții nu face abstracție. Astfel, A. Schmemmann afirmă: „Ce înseamnă a spune că «murim în Hristos» sau, precum scrie Sfântul Pavel, că suntem «adormiți întru Hristos», dacă nu că moartea Sa cea unică, singura moarte fără de moarte, este dată nouă ca propria noastră moarte, [dacă nu] că moartea noastră este primită în moartea lui Hristos, ca să fie curățită, tămăduită, eliberată de moartea însăși?”¹.

Pentru creștinul a cărui viața nu a fost decât o urmare sau imitare a vieții lui Hristos, aducându-se Lui ca jertfă vie, nici moartea nu poate fi diferită, ci întru asemănarea Jertfei morții Mântuitorului, moartea credinciosului poartă semnul jertfei, al predării ultime și depline vocii și purtării-de-grijă a lui Dumnezeu. Astfel, și creștinul își însușește desăvârșit cuvintele psalmistului asumate de Însuși Hristos în clipa morții Sale: „În mâinile Tale,

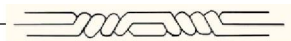
---

¹ Alexander SCHMEMMANN, *The Liturgy of Death*, New York, St. Vladimir's Seminary Press, 2016, p. 90.

încredințez duhul meu”. Moartea nu poate fi astfel o încetare a existenței, o despărțire și părăsire tragice de cei rămași, ci un *paște*, o trecere la viața cea nesticăcioasă, la o unire mai învederată cu Dumnezeu, iar prin El, cu Biserica sfinților Săi.

Această însemnătate pascală, cândva nucleul slujbei pentru cei adormiți, a ajuns cu timpul să fie umbrită de dezvoltarea complexă și deloc liniară a Riturilor funerare. Astfel, Euharistia, prin care cei adormiți și cei vii se află într-o legătură vie cu Hristos, și-a pierdut centralitatea. De asemenea, rugăciunile cuprinse în cele mai vechi evhologhii, ce manifestau cu precădere nădejdea în iubirea-de-oameni și în mila lui Dumnezeu, ce exprimau rugăciunea pentru rânduirea sufletului celui adormit cu sfinții, bucuria Învierii, precum și grija pastorală a Bisericii față de cei îndoliați, au fost, în mare măsură, abandonate sau umbrite de straturi ulterioare de material iconografic și evhologic, ce conțin adesea formulări proprii ascetismului aspru și exprimă teama de judecată și de pedeapsă, viforul și volbura întunericii, frica de necunoscut, durerea despărțirii sufletului de trup, precum și a adormitului de rudeni și apropiați. Cu toate că și aceste teme au un beneficiu pedagogic, fiind un îmbold la pocăință pentru cei rămași, totuși recuperarea ethosului pascal și anastasic al Slujbei de înmormântare, specific creștinismului timpuriu, ar reprezenta un câștig pastoral semnificativ. Mormântul, asemenea colimvitrei Botezului, este loc al morții stării păcătoase, dar și loc al „nașterii” către noua viață, chiar loc al eliberării de moarte.

În acest număr al revistei *Altarul Reîntregirii* (1/2021), profesori și cercetători din mediul teologic academic abordează diferite aspecte ale slujbelor Bisericii pentru cei adormiți din perspectivă istorică, liturgică și muzicală, teologică, pastorală și pedagogică. Pr. Petru Pruteanu tratează despre importanța pomenirii celor adormiți în cadrul Dumnezeieștii Liturghii, analizând deplasarea pomenirilor din cadrul anaforalei în diferite momente ale ritului și arătând necesitatea refacerii legăturii dintre acestea și Euharistie, scopul dipticelor fiind acela de a arăta comuniunea cu Hristos a celor pomeniți. Totodată, P. Pruteanu face accesibile traduceri ale textelor mijlocirilor și pomenirilor anaforale vechi, de

altfel greu disponibile unui număr larg de cititori. Pr. Nicolae Preda prezintă un studiu istorico-liturgic privitor la unul dintre cele mai vechi elemente ale Slujbei înmormântării din ritul bizantin, și anume luminânda „Acum m-am odihnit...”, analizând prezența acesteia în cele mai importante manuscrise liturgice bizantine și ediții ale Evhologhiului. Dl. Cezar Login tratează despre formularul liturgic cu „Aliluia” al zilei de sâmbătă din perioada Octoihului, o structură de celebrare ce, din păcate, a căzut în desuetudine (fiind conservată doar pentru trei dintre sâmbetele Postului Mare), pledând pentru recuperarea în practică a acestui tip de slujbă. Pr. Zaharia Matei, pe lângă o scurtă prezentare a evoluției slujbei de înmormântare a laicilor, oferă o abordare teologică și pastorală a conținutului rânduielii, subliniind totodată importanța caracterului muzical al slujbei, cântarea exprimând celor îndurerăți nădejde, întărire în practicarea credinței și mângâiere. Pr. Vasile Crețu realizează o critică a modului de gândire a omului secularizat pentru care moartea este deznodământul absurd al unei vieți epuizate de lupta contra cronometru pentru satisfacerea plăcerilor vremelnice. Unei asemenea raportări față de viață și moarte autorul îi contrapune trăirea creștină a timpului vremelnic în perspectiva eshatonului și înțelegerea morții ca mutare la viața veșnică în și cu Dumnezeu. Pr. Stelian Ionașcu realizează o analiză a recviemului în compoziția vocal-simfonică românească, o extensie a melodiilor de strană în marile săli de concerte și un exemplu de receptare a elementului liturgic de factorul cultural. Contribuția noastră vizează evoluția Rânduielii de înmormântare a laicilor potrivit vechilor Molitfelnice slavo-române din veacurile XVI-XVII, dorind aducerea la lumină a unor documente puțin cercetate și umplerea, pe cât posibil cu această ocazie, a unei lacune privitoare la istoria evoluției Rânduielii înmormântării în tradiția liturgică românească. În sfârșit, Dl. Petru Cernat ne prezintă o recenzie a lucrării profesorului Vasileios Marinis, *Death And the Afterlife in Byzantium. The Fate of the Soul in Theology, Liturgy, and Art*, iar Dl. Mihai Răducă întocmește o recezie a cărții lui Nicolae Preda, *Rânduiala rugăciunii ce se face după ieșirea sufletului din trup, conform Psaltirii de la 1818*.